

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 342.8

DOI 10.30970/vir.2018.45.0.9476

ВТРУЧАННЯ У ВИБОРЧИЙ ПРОЦЕС ЯК ЕЛЕМЕНТ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ: ВНУТРІШНІ ВИКЛИКИ ТА ЗОВНІШНІ ЗАГРОЗИ

Іван Панкевич

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна, 79000, тел. (032) 2394161,
e-mail: ipankevych@gmail.com*

У сучасних умовах вибори виконують низку важливих функцій, однією з яких є можливість легітимізувати владу. Усі сучасні демократичні держави проводять вибори, однак не усі вибори є демократичними. Недемократичними є вибори у багатьох колишніх республіках Радянського Союзу. Вибори можуть виглядати також як вибір у межах однієї партії (у Китаї чи Північній Кореї). Однак наведені приклади проведення виборів, незважаючи на їхню недостатню прозорість, все ж зберігають оболонку демократичності та хоча б частково виконують своє призначення. У запропонованій статті розглянуто проблему втручання у виборчий процес, яке є елементом гібридної війни. Йдеться про застосування, за активного організаційного та фінансового сприяння, а в багатьох випадках й прямого військового втручання Російської Федерації, так званих псевдовибірчих практик, що використовують як інструмент, який дає змогу, легітимізуючи «обрані» псевдооргани влади, утримувати окремі регіони або й держави у геополітичній орбіті Росії.

Сьогодні не йдеться про швидке вирішення проблем, пов'язаних із втручанням у виборчий процес не тільки в Україні чи в інших пострадянських державах, а й у державах стабільної демократії. Згадане вирішення залежить від багатьох факторів, серед яких також від того, чи зможе взагалі, і, якщо зможе, то як швидко, Росія позбутися свого імперського минулого. Отже, напрашується доволі невтішний висновок щодо подальшої швидкої перспективи усунення зовнішньої загрози для безпеки не тільки держав – сусідів Росії, а й для усієї Центрально-Східної Європи.

Ключові слова: вибори; виборчий процес; втручання у вибори; псевдовибірчі практики; національна безпека.

Вступ. У сучасних умовах вибори виконують низку важливих функцій, однією з яких є можливість легітимізувати владу. Як слушно зазначає Б. Кофман, «саме вибори формують домінуючу глобальну тенденцію, в якій об'єктивно відбивається пошук міжнародним співтовариством і державами-членами цього співтовариства дієвих критеріїв статуйного існування і функціональної діяльності правової демократичної державності. Саме вони спрямовані на зміцнення соціально-політичних, юридичних і міжнародно-правових концептів, субстратів, основ, принципів і рішень, що приймаються в рамках такої державності, розширення соціальної і гуманітарної бази представницької демократії, забезпечення реальної і свідомої політичної участі в

цьому процесі на основі масової громадянської залученості та реалізацію зобов'язань держав, узятих ними на міжнародній арені» [13, с. 8]. Вибори є підґрунтям демократичної політичної системи, гарантом представництва інтересів різних суспільних груп та прошарків населення в органах державної влади. Усі сучасні демократичні держави проводять вибори, однак не усі вибори є демократичними. Недемократичними є вибори, що проводять шляхом виборчих фальсифікацій або ж за допомогою використання адміністративного ресурсу, як це відбувається у багатьох колишніх республіках Радянського Союзу. Вибори можуть виглядати також як вибір у межах однієї партії (у Китаї чи Північній Кореї). Проте наведені приклади проведення виборів, незважаючи на їхню недостатню прозорість, все ж зберігають оболонку демократичності, відбуваються у відповідності до чинного законодавства та хоча б частково виконують своє призначення. У запропонованій статті ми розглянемо проблему втручання у виборчий процес, яке є елементом гібридної війни.

Виклад основного матеріалу. Необхідно зазначити, що проблема втручання у виборчий процес не є новою. Нещодавно, 8 серпня 2018 року, минуло десять років з початку російсько-грузинської війни. Тоді Росія, поряд з прямим військовим втручанням, застосувала такі гібридні технології, як псевдовибірчі практики і визнання маріонеткових квазідержав Південної Осетії та Абхазії. Останніми роками спостерігається зростання втручання у виборчий процес, яке відбувається в різних формах. Як відомо, свого часу американські спецслужби звинуватили Російську Федерацію у втручанні в президентську виборчу кампанію 2016 року в Сполучених Штатах Америки [15]. На основі цих звинувачень проведено розслідування й напередодні зустрічі 17 липня 2018 року у Гельсінкі президентів США та Російської Федерації – Дональда Трампа та Володимира Путіна – Департамент юстиції США висунув звинувачення 12-ти співробітникам військової розвідки Росії. Як зазначив заступник Генерального прокурора США Род Розенштейн, обвинувачені використовували два методи для того, щоб викрасти інформацію. Перша схема полягає у відправленні повідомлень з електронної пошти для обману користувачів та розкриття ними своїх паролів та інформації про безпеку. Друга – у зламі комп'ютерної мережі та встановленні зловмисного програмного забезпечення, яке дало змогу шпигувати за користувачами, відстежувати натискання клавіш на комп'ютері, робити скріншоти та відфільтровувати чи видаляти дані з цих комп'ютерів. У такий спосіб вдалося отримати доступ до комп'ютерів понад 300 осіб, пов'язаних з Національним комітетом Демократичної партії США, партійним комітетом з виборів у Конгрес і президентською кампанією Гілларі Клінтон. Американські слідчі назвали імена співробітників військової розвідки Росії, які брали участь у хакерських нападах, номери їхніх військових частин, місця розташування цих підрозділів на території Росії, нікнейми та фейкові акаунти в соціальних мережах, які росіяни створювали та використовували для розповсюдження викрадених матеріалів [31]. Щоправда, офіційні представники США зазначають, що здійснена російськими спецслужбами хакерська атака не вплинула на результати президентських виборів у США. Подібною є ситуація

навколо проведення виборів у низці держав Європейського Союзу. Як зазначено в опублікованих у грудні 2016 року результатах дослідження Центру Разумкова «Гібридна війна Росії – виклик і загроза для Європи», найнебезпечнішими засобами гібридної агресії Росії проти ЄС є формування проросійського лобі в середовищі європейських політиків і громадських лідерів (4,4 бала за п'ятибальною шкалою), втручання у виборчі процеси (4,2), пропаганда в європейському інформаційному просторі (4,1). Також серед небезпечних засобів експерти відзначають фінансову допомогу проросійським партіям (4,1), шпигунські розвідувальні акції (4) і кібератаки (3,8) [5]. Проте здійснювана російськими спецслужбами діяльність щодо втручання у виборчий процес у Сполучених Штатах Америки чи у державах Європейського Союзу не є співмірною як за масштабами, так і за наслідками з їхньою діяльністю на території держав колишнього Радянського Союзу, у тому числі й на території України. Йдеться про застосування, за активного організаційного та фінансового сприяння, а в багатьох випадках – й прямого військового втручання Російської Федерації, згаданих вище псевдовибірчих практик, що використовують як інструмент, який дає змогу, легітимізуючи «обрані» псевдооргани влади, утримувати окремі регіони або й цілі держави у геополітичній орбіті Росії. У дев'яностих роках минулого століття Збігнев Бжезінський вважав, що скинути «імперську» оболонку Росії вдасться за 10–20 років. А головна умова для цього – не допустити неоімперіалізму – реінтеграції пострадянських республік [2]. Проте Росія не змогла позбутися свого імперського минулого, отож сьогодні йде по шляху відбудови російської ліберальної імперії, проект якої ще 2003 року запропонував Анатолій Чубайс, котрий вважав це єдиною можливістю реалізації демократичних реформ на території Співдружності Незалежних Держав. Чубайс пропонував включити до цієї імперії Україну, Білорусь, Казахстан, Молдавію та меншою мірою – кавказькі та середньоазіатські республіки. На його думку, що провідну роль Росії у цій імперії необхідно забезпечувати не тільки її військовою потугою, а й «м'якою» силою – енергетикою, російським бізнесом, російським культурним впливом та розповсюдженням російської мови [14]. Як можемо нині спостерігати – згаданий проект інтенсивно запроваджують у життя. Практично усі держави СНД, а також держави колишнього соціалістичного блоку (Сербія, Чехія, Словаччина, Угорщина, Польща) тією чи іншою мірою «охоплені» російським впливом. У Росії історично не склалося постійного та тривалого досвіду рівноправності відносин між державою та суспільством, держава завжди домінувала над суспільством та окремими індивідами. Російське суспільство призвичаїлося трактувати захоплені колись Росією території як невід'ємну частину Російської імперії. У радянський період змінили лише зовнішній, ідеологічний візерунок, а імперська суть залишилася без змін. Як зазначає Б. Зажигаєв, політичні процеси на пострадянському просторі, зокрема в Україні і Росії, є прямим наслідком надлому і подальшого процесу розпаду радянської імперії [9, с. 32].

Досвід активної діяльності Росії на нинішньому східному демократичному «фронті», наслідком якої свого часу став провал європейської політики Східного

партнерства та фактична зміна інтеграційного напрямку розвитку України, говорить про те, що Європейський Союз мав би утримувати значно жорсткішу позицію щодо захисту нових європейських демократій, незважаючи на те, що Російська Федерація має у своїх руках потужні засоби впливу на держави – члени ЄС. Йдеться, передусім, про газ та нафту, які Росія продає державам Центральної та Східної Європи. У нових демократичних державах (у тому числі й в Україні) виникають небезпідставні побоювання, що Сполучені Штати Америки та Європейський Союз можуть поставити свої економічні інтереси вище, ніж клопітну підтримку демократії. Адже за активну участь у підтримці демократичних прагнень України 2004 року Росія «покарала» Польщу: підписала двосторонній договір з Федеративною Республікою Німеччиною про будову нового газопроводу через Балтійське море до Німеччини, оминаючи територію Польщі. Керівником цього нового консорціуму став колишній німецький канцлер Герхард Шрöder [32]. Зрештою й нинішня ситуація в Україні чітко підтверджує, що ЄС, незважаючи на його до певної міри консолідовану політику у контексті запровадження економічних санкцій стосовно Росії у відповідь за анексію останньою Криму та фактичного розв'язання і спонсорування нею війни на Сході України, усе ж і надалі вагається з приводу того, чи надавати нашій державі перспективу реального членства у Європейському Союзі.

Серед низки заходів та інструментів, які Російська Федерація застосовує для відновлення свого домінуючого становища в рамках не тільки пострадянського простору, але й загалом у європейському та світовому масштабі, є втручання у виборчий процес, застосування псевдовибірчих практик, наслідком якого, як зазначено вище, стало створення квазідержавних утворень, котрі використовують як фактори стримування окремих держав від їхнього «дрейфування» з російського політичного фарватеру. Після розпаду Радянського Союзу такі практики «успішно» апробовані в Азербайджані (Нагірний Карабах), Грузії (Абхазія, Південна Осетія) та Молдові (Придністров'я). Коли ж стало зрозумілим, що Україна схиляється до європейського шляху розвитку, цей механізм запустили й щодо неї. Отож йдеться вже не тільки про створення квазідержавних утворень, як це відбулось у згаданих вище пострадянських державах, а й про застосування псевдовибірчих практик з метою анексії частини території України.

Зокрема, 16 березня 2018 року минуло чотири роки від так званого кримського референдуму, який став формальним приводом для анексії Росією Автономної Республіки Крим. Наприкінці лютого – на початку березня 2014 року російські військові без розпізнавальних знаків окупували Кримський півострів та захопили найважливіші адміністративні будівлі, у тім числі й Верховну Раду Автономної Республіки Крим. У той же час 27 лютого 2014 року парламент Криму, всупереч Конституції України, призначив референдум про статус Криму, на який винесли два питання: входження Криму в склад Росії як суб'єкта федерації або ж відновлення Конституції Республіки Крим 1992 року при збереженні Криму у складі України. Можливості обрати третій варіант

відповіді та зберегти чинну Конституцію Автономної Республіки Крим 1998 року організаторами «референдуму» не передбачили.

Варто зазначити, що нині чинну Конституцію Автономної Республіки Крим прийнято Верховною Радою АРК 21 жовтня 1998 року [12] та затверджено Верховною Радою України 23 грудня 1998 року [24]. Попередню Конституцію Республіки Крим від 6 травня 1992 року, про яку йшла мова під час кримського «референдуму» 2014 року та яка передбачала цілковиту незалежність Криму від України, скасував український парламент Законом України від 17 березня 1995 року «Про скасування Конституції та деяких законів Автономної Республіки Крим» [27] разом із законами Республіки Крим «Про Президента Республіки Крим» [26], «Про вибори президента Республіки Крим» [22], а також Актом про державну самостійність Республіки Крим [1]. Крім того, за поданням Верховної Ради України Генеральною прокуратурою України порушено кримінальну справу проти колишнього президента Криму Юрія Мешкова за зловживання владою та службовими повноваженнями, а тодішній президент України Леонід Кучма скасував усі нормативні акти виконавчої влади у Криму, що суперечили українському законодавству [8]. Наслідком своерідної територіальної уніфікації стало й виборче законодавство України. Зокрема, якщо 2002 року вибори до Верховної Ради Криму та органів місцевого самоврядування в Україні відбувалися відповідно до двох різних законів, то вже у 2006 році їх регулював тільки один Закон України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» [21]. Отже, законодавець додатково наголосив на тому, що він не робить для Криму жодних винятків у формуванні органів представницької влади.

Кримська автономія завжди була та залишається своерідною українською територіальною «больовою точкою». Саме у Криму простежувались сепаратистські настрої, які, до того ж, постійно підживлювали ззовні. Зокрема, президент Росії Володимир Путін під час «революційної» ситуації в Україні восени 2004 року в інтерв'ю для російського тижневика «Коммерсант» стверджував, що можливе приєднання України до візової системи Шенген спричинить її поділ, який можна порівняти з післявоєнним поділом Німеччини на Східну та Західну. Він зазначив, що за офіційним переписом населення в Україні проживає 17 % етнічних росіян. Проте насправді їх є значно більше. Це цілком російськомовна держава як на Заході, так і на Сході [3]. У відповідь Міністерство закордонних справ України наголосило, що, очевидно, президент Путін мав на увазі не росіян, а російськомовних громадян України [7]. Історичні аспекти відіграють важливу роль у сучасній політичній грі, додатково підтверджуючи не тільки факт, що Україна перебуває у сфері інтересів і Сходу, і Заходу, й те, що українське суспільство розшароване за регіональними, релігійними та культурними ознаками, що успішно використовують політики у періоди виборів з метою схилити на свій бік симпатії виборців. Під час народних виступів на Київському Майдані (2013–2014) кримська специфіка проявилася у тому, що 4 лютого 2014 року у процесі обговорення чергового питання «Про

політичну ситуацію у державі» депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим запропонували внести низку змін до чинної Конституції Криму, провести загальнокримське опитування громадської думки щодо статусу Криму, звернутися до президента та Законодавчих Зборів Російської Федерації із закликом виступити гарантом непорушності статусу автономії Криму, а також непорушності прав та свобод його громадян [17]. Як засвідчили подальші події, українська влада виявилася неготовою до радикального розвитку кримського сценарію у березні 2014 року, а світова громадськість, по суті, проігнорувала нехтування Російською Федерацією нормами міжнародного права та гарантіями безпеки, які давала Україні за Будапештським меморандумом та ж Росія разом зі Сполученими Штатами Америки та Великобританією. Наслідком такої ситуації став російський «бліцкриг» у Криму, який Росія незаконно анексувала під прикриттям згаданого «референдуму» 16 березня 2014 року. Відповідно до оголошених окупантами результатів, в Криму 96,77 % його учасників проголосувало за приєднання Криму до Росії (у голосуванні брало участь 83,1 % населення). У Севастополі за приєднання до Росії проголосувало 95,6 % виборців (брало участь 89,5 % населення [11]. Водночас очевидці тих подій стверджують, що молодь практично не брала участі у цих діях. Здебільшого «виборці» – люди похилого віку – гадали, що беруть участь у доленосному акті з повернення назад – у Радянський Союз. Також треба зазначити, що навіть російські незалежні спостерігачі стверджують, що на «референдумі» за приєднання Криму до Росії проголосувало не більше 60 % виборців (на дільниці прийшло лише 30–50 % населення [4].

Уже на наступний день після «референдуму», 17 березня 2014 року, Верховна Рада АР Крим проголосила незалежність Республіки Крим. Президент Росії Володимир Путін спільно з самопроголошеними головою Ради Міністрів АРК Сергієм Аксьоновим, головою Верховної Ради АР Крим Володимиром Константиновим та самопроголошеним головою Севастопольської міської державної адміністрації Олексієм Чалим 18 березня 2014 року підписали Договір про прийняття Республіки Крим до складу Росії. Саме тоді російський президент у його зверненні з приводу «приєднання Криму» сформулював нову російську доктрину, серед основних рис якої є: зменшення у світовій політиці ваги Заходу; міжнародне право – не догма, а набір варіантів, з яких Росія обирає той, який вважає вигідним; територіальна недоторканість та суверенітет слабких держав є полем домовленостей сильних; Росія – окрема держава-цивілізація із своїми унікальними цінностями, яка формує свої правила гри у міжнародній політиці [19].

Через два дні, 20 березня 2014 року, Державна Дума Російської Федерації ухвалила закон «Про ратифікацію Договору між Російською Федерацією і Республікою Крим про прийняття до Російської Федерації Республіки Крим і утворення у складі Російської Федерації нових суб'єктів», який наступного дня, 21 березня 2014 року, схвалила Рада Федерації Росії [20]. Реакція світової спільноти на грубе нехтування Російською Федерацією усіма нормами міжнародного права була запізнлою. Лише 27 березня 2014 року Генеральна

Асамблея Організації Об'єднаних Націй схвалила резолюцію, в якій заявила, що референдум у Криму не має законної сили та не може бути підставою для будь-якої зміни статусу півострова [29]. Закликають Росію повернути анексований Крим Україні Європейський Союз та Сполучені Штати Америки, проте можна з певністю констатувати те, що вирішення цієї проблеми буде складним та довготривалим.

Наступною, не менш складною проблемою, є здійснювана Росією гібридна війна на Сході України, у так званих окремих районах Донецької та Луганської областей, яка також триває понад чотири роки. Президент України Петро Порошенко неодноразово заявляв, що окуповану територію Донбасу можна повернути шляхом «реінтеграції», тобто повернення території до суверенної влади України. Українська влада, на нашу думку, пішла на безпрецедентні кроки у цьому питанні, погодилась, за Мінськими домовленостями, на режим особливого місцевого самоврядування у нині невідконтрольних Україні районах Донбасу. Ще 16 вересня 2014 року парламент прийняв Закон України «Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей» [25]. Згаданий закон визначає тимчасовий порядок організації місцевого самоврядування, діяльності органів місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей з метою створення умов для якнайшвидшої нормалізації обстановки, відновлення правопорядку, конституційних прав і свобод громадян, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, створення умов для повернення жителів до вимушено залишених місць постійного проживання, їх реінтеграції, а також для відновлення життєдіяльності в населених пунктах у Донецькій та Луганській областях та розвитку територій [25]. Стаття 10 зазначеного закону передбачала призначення позачергових виборів депутатів районних, міських, районних у містах, селищних, сільських рад, сільських, селищних, міських голів в окремих районах Донецької та Луганської областей на неділю 7 грудня 2014 року [25]. Законом України «Про внесення зміни до статті 10 Закону України «Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей» від 17 березня 2015 року її доповнили пунктом 4, у якому, зокрема, встановили, що позачергові вибори повинні бути проведеними з додержанням засад загальних, рівних, вільних і прозорих виборів, а також публічності та відкритості виборчого процесу як основних принципів виборчого права, встановлених Конституцією України та міжнародними договорами України, що закріплюють загальновизнані міжнародні стандарти забезпечення прав людини і є частиною національного законодавства України, у тому числі з обов'язковим дотриманням стандартів ОБСЄ щодо проведення демократичних виборів, із забезпеченням: участі у спостереженні за виборами міжнародних безсторонніх спостерігачів, зокрема від Бюро демократичних інститутів і прав людини ОБСЄ, Конгресу місцевих та регіональних влад Ради Європи, інших міжнародних організацій та іноземних держав, а також інших офіційних спостерігачів; безпечних умов діяльності та безперешкодної участі офіційних

спостерігачів у виборчому процесі; виведення усіх незаконних збройних формувань, військової техніки, а також бойовиків та найманців з території України; недопущення незаконного втручання у виборчий процес, у тому числі з боку незаконних збройних формувань; дотримання принципів політичного плюралізму і багатопартійності, рівності прав і можливостей участі у виборчому процесі; свободи передвиборної агітації, рівних можливостей доступу до засобів масової інформації та відновлення з цією метою українського теле- та радіомовлення, обігу українських друкованих засобів масової інформації на всій території Донецької та Луганської областей; дотримання гарантій вільного волевиявлення та таємного голосування, виборчих прав внутрішньо переміщених осіб, яким довелося покинути місця проживання в окремих районах Донецької та Луганської областей; прозорого підрахунку голосів, установлення підсумків голосування і результатів місцевих виборів [23]. Про забезпечення згаданих передумов на сучасному етапі навіть нема змісту говорити, оскільки, з одного боку, представники так званих самопроголошених «ДНР» та «ЛНР» беруть участь у міжнародних перемовинах з цього питання. З іншого боку, усі їхні дії вказують на те, що завданням ватажків цих квазідержавних утворень є не мирне врегулювання конфлікту, а доведення його до абсурду. Бойовики постійно переносили дату проведення місцевих виборів, стверджуючи, що передумови їх проведення повинні бути узгодженими з ними. Все це загалом дає підставу дійти висновку, що сьогодні проведення таких виборів в окупованих частинах українського Донбасу неможливу взагалі. Адже вони стануть легітимізацією бойовиків, тих осіб, котрі повинні відповідати за кримінальним законодавством України за створення бандформувань, масові вбивства, захоплення влади і т.д. Вибори у цих районах, на нашу думку, можна проводити тільки за умови відведення незаконних озброєних формувань, найманців, відновлення контролю української прикордонної служби на ділянках українсько-російського кордону, які є йі нині непідконтрольними. Крім того, для реалізації волевиявлення громадян на окупованих територіях Донбасу необхідно також забезпечити свободу слова та вибору. Окремим питанням, яке сьогодні постало на порядку денному, є забезпечення безпеки під час проведення виборів на Донбасі. Пропозицію щодо цього державам «Нормандської четвірки» направила Організація безпеки та співробітництва в Європі, яка запропонувала скерувати на Схід України поліцейську місію ОБСЄ. Але й ця пропозиція зустріла обструкцію з боку бойовиків та російської сторони. Зокрема, речник російського президента Дмитро Песков заявив, що, на думку Кремля, поліцейська місія ОБСЄ має розміщуватися на лінії розмежування у зоні АТО, а не на українсько-російському кордоні [16]. Крім того, російська сторона вважає, що для розміщення такої місії важливою є згода так званих ополченців [16]. Водночас останні заявляють, що розцінюватимуть розгортання на Донбасі поліцейської місії ОБСЄ як інтервенцію і застосовуватимуть зброю проти неї [10].

Висновки. Отже, можна констатувати, що проведення «референдуму» в Криму та «виборів» у районах Донецької та Луганської областей, захоплених

російськими військами з допомогою місцевих колаборантів, є далеко не внутрішньоукраїнською проблемою і навіть не результатом російсько-української війни. Застосовувана Росією протягом десятків років практика втручання у виборчий процес у колишніх республіках Радянського Союзу – доволі ефективний інструмент, за допомогою якого у цих державах з'являються своєрідні «троянські коні» – квазідержавні утворення. Такі утворення є загрозою та викликами для безпеки не тільки держав, у «тілі» яких вони виникли, а й для безпеки усієї Центрально-Східної Європи, передусім держав-сусідів. Наведений висновок підтверджується прийнятим за результатами Саміту НАТО (Варшава, 8–9 липня 2016 року) комюніке. У ньому зазначено про дестабілізуючі дії політики Росії, до яких зачисляють: триваючу незаконну і нелегітимну анексію Криму, яку в Альянсі ніколи не визнавали і не визнають і яку закликають Росію припинити; порушення суверенних кордонів шляхом застосування сили; навмисну дестабілізацію на Сході України [30].

Підсумовуючи, хочемо зазначити, що, на жаль, сьогодні не можливо очікувати швидкого вирішення проблем, пов'язаних із втручанням у виборчий процес не тільки в Україні чи в інших пострадянських державах, а й у державах так званої стабільної демократії, які доволі несподівано для себе зіштовхнулися з нею. Згадане вирішення залежить від багатьох факторів, серед яких також питання, чи зможе взагалі, і, якщо зможе, то як швидко, Росія позбутися свого імперського минулого. У цьому контексті абсолютно слушним є погляд відомого російського конституціоналіста Ю. Пуздрача, який вважає, що Росія, на жаль, і досі не закінчила імперський період своєї історії, незважаючи на те, що формально імперія не існує вже багато років [28]. Як зазначає директор Національного інституту стратегічних досліджень Володимир Горбулін, «Росія не відмовиться від втручання у виборчі процеси, в тому числі у США. Надто вже ефективними (питання ефективності поки що залишимо за дужками) виходять результати при досить скромних вкладеннях. А отже, під потенційним ударом опиняться будь-які вибори в усіх демократичних країнах» [6]. Напрошується доволі невтішний висновок щодо подальшої швидкої перспективи усунення зовнішньої загрози для безпеки не тільки держав – сусідів Росії, а й для усієї Центрально-Східної Європи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Акт про державну самостійність Республіки Крим // Ведомости Верховного Совета Крыма. – 1991–1992. – № 5. – Ст. 243.
2. *Бжезинский З.* Преждевременное партнерство / З. Бжезинский // ПОЛИС (Политические исследования). – 1994. – № 1. – С. 58–67.
3. «Время новостей». – № 221. 02.12.2004.
4. В России назвали настоящие результаты референдума в Крыму [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://news.bigmir.net/world/813141-V-Rossii-nazvali-nastojacshie-rezultaty-referenduma-v-Krymu>.
5. «Гібридна» війна Росії – виклик і загроза для Європи // Центр Разумкова. – Київ, грудень 2016.

6. Горбулін В. Трагікомедія реакцій на «трагедію» у Гельсінкі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.dt.ua/internal/tragikomediya-reakciyu-na-tragediyu-u-gelsinki-285310_.html.
7. «День», 07.12.2004.
8. «Дзеркало тижня». – № 11(24), 18–24.03.1995.
9. Зажигаєв Б. В. Україна на перехресті глобальної політики. Частина 2. «Задвірки» цивілізації в центрі Європи або «самогубне державне управління» / Б. В. Зажигаєв // Проблеми міжнародних відносин : збірник наукових праць / наук. ред. Канцелярук Б. та ін. – Київ : КиМУ, 2011. – Вип. 2. – 335 с.
10. Захарченко пригрозив розстрілювати представників збройної поліцейської місії ОБСЄ на Донбасі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tsn.ua/ato/zaharchenko-prigroziv-rozstriluyuvati-predstavnikov-zbroynoyi-policeyskoyi-misiyi-obsye-na-donbasi-637493.html>.
11. Итоги референдума за вхождение Крыма в состав России [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://korrespondent.net/ukraine/politics/3320437-ytohy-referenduma-za-vkhozhenyue-kryma-v-sostav-rossiyu-proholosovalo-9677-yzbyratelei>.
12. Конституция Автономной Республики Крым // Сборник нормативно-правовых актов Автономной Республики Крым. – № 12. – Ст. 1008.
13. Кофман Б. Я. Міжнародні виборчі стандарти та їх імплементація в законодавство України : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 / Б. Я. Кофман. – Маріуполь, 2012. – 22 с.
14. Крастєв І. Російська постпомаранчева імперія / І. Крастєв // День. – № 195, 25.10.2005.
15. Кремль віддав наказ про кібератаки з метою вплинути на вибори в Америці [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://ukrainian.voanews.com/a/vybory-ameryka-kreml-hakery-rozvidka/3541485.html>.
16. Кремль хоче, щоб поліцейська місія ОБСЄ була на лінії розмежування, а не на кордоні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tsn.ua/politika/kreml-hoche-schob-policeyska-misiya-obsye-bula-na-liniyi-rozmezhuвання-a-ne-na-kordoni-z-rf-660380.html>.
17. Кримський парламент зібрався змінювати Конституцію автономії та просити захисту в Росії // Дзеркало тижня, 05.02.2014.
18. Kuczyk O. Regionalna współpraca Ukrainy w ramach Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie w warunkach przemiany środowiska bezpieczeństwa w regionie Europy Środkowo-Wschodniej // Wrocław : Wschodnioznawstwo. – 2017. – P. 365–374.
19. Обращение Президента Российской Федерации, Владимир Путин выступил в Кремле перед депутатами Государственной Думы, членами Совета Федерации, руководителями регионов России и представителями гражданского общества [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://kremlin.ru/events/president/news/20603>. 18.03.2014.
20. О ратификации Договора между Российской Федерацией и Республикой Крым о принятии в Российскую Федерацию Республики Крым и образовании в составе Российской Федерации новых субъектов : Федеральный закон Российской Федерации № 36-ФЗ от 21 марта 2014 г. // Российская газета. Федеральный выпуск. – № 6338, 24.03.2014.
21. Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів : Закон України № 1667-IV від 06.04.2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 30–31. – Ст. 382.
22. Про вибори Президента Республіки Крим : Закон Республіки Крим № 380-1 від 17.09.1993 р. // Ведомости Верховного Совета Крыма. – 1993. – № 5. – С. 222.
23. Про внесення зміни до статті 10 Закону України «Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей» : Закон України від 17 березня 2015 р. // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2015. – № 17. – Ст. 125.
24. Про затвердження Конституції Автономної Республіки Крим : Закон України № 350–XIV від 23.12.1998 р. // Відомості Верховної Ради України. – № 5–6. – Ст. 43.

25. Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей : Закон України від 16 вересня 2014 р. // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2014. – № 45. – Ст. 2043.
26. Про Президента Республіки Крим : Закон Республіки Крим № 428-1 від 14.10.1993 р. // Відомості Верховного Совета Крима. – 1993. – № 5. – С. 221.
27. Про скасування Конституції та деяких законів Автономної Республіки Крим : Закон України № 92/95-ВР від 17.03.1995 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 11. – Ст. 67.
28. Пуздрач Ю. В. История российского конституционализма IX–XX веков / Ю. В. Пуздрач. – Санкт-Петербург : Юридический Центр Пресс, 2004. – 561 с.
29. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН щодо територіальної цілісності України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://tyzhden.ua/Politics/106073>.
30. Саміт НАТО у Варшаві : підсумки і уроки [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/2049186-samit-nato-u-varsavi-pidsumki-j-uroki.html.
31. США звинувачують 12 росіян у втручанні в американські вибори [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ranok.ictv.ua/ua/videos/ssha-zvinuvachuyut-12-rosiyan-u-vtruchanni-v-amerikanski-vibori/>.
32. *Suddeutsche Zeitung*, 08.09.2005.

Стаття надійшла до редколегії 10.09.2018

Прийнята до друку 01.10.2018

INTERFERENCE IN THE ELECTORAL PROCESS AS AN ELEMENT OF THE HYBRID WAR: INTERNAL CHALLENGES AND EXTERNAL THREATS

Ivan Pankevych

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000, tel. (032) 239-41-61,
e-mail: ipankevych@gmail.com*

In modern conditions the elections carries out a number of important functions one of which is the possibility of power legitimization. All modern democratic states hold elections, but not all elections are democratic. Undemocratic elections are in many former Soviet republics. Elections may also look like a choice within one political party (in China or Northern Korea). However, examples of election are given, despite their lack of transparency, still retain shell of democracy and although partially perform their appointment. The proposed article deals with the problem of interference in the electoral process, which is an element of the hybrid war. We are talking about application, with active organizational and financial assistance, and in many cases, the direct military intervention of the Russian federation, the so-called pseudo-electoral practices used as an instrument that allows legitimizing the elected pseudo-organs of power, to keep separate regions or states in the Russian geopolitical orbit.

Today it cannot be said about the rapid solution to the problems associated with interference in the electoral process, not only in Ukraine or other post-Soviet States, but also in so-called stable democracy states. The solution depends on many factors, among which also on whether, if it can, Russia will be able to get rid of their imperial past. Consequently, we can make a rather disappointing conclusion about a further rapid prospect of eliminating the external threat to the security of not only the states – the neighbors of Russia, but for all Central-Eastern Europe.

Key words: election; election process; interference in the electoral process; pseudo-electoral practices; national security.